

Ewa Siemieniec-Gołaś, Karachay-Balkar Vocabulary of Proto-Turkic Origin, Studia Turcologica Cracoviensia 7 Edited by Stanislaw Stachowski, Jagiellonian University, Institute of Oriental Philology, Kraków, 2000, 268 s. (ISBN 83-7188-356-0)

Avrupa'da, Türklük bilimi araştırmalarında ekol olmayı başarmış ülkelerden biri de Polonyadır. 1919 yılında Kraków kentindeki Jagiellonian Üniversitesinde, Müslüman Doęu Filolojisi kürsüsü kurulup, bu kürsünün başına da Prof. Dr. Tadeusz Kowalski'nin getirilmesiyle (1919-1948), Doęu bilimleri ve özellikle de Türkoloji araştırmalarında ciddi çalışmalar hız kazanmıştır. Editörlüğünü Prof. Dr. Stanislaw Stachowski'nin yaptığı, 1995 yılında yayın hayatına başlayan *Studia Turcologica Cracoviensia* dergisi, içerdiği değerli makaleleri ve özenli baskısıyla sözünü ettiğimiz ekolün günümüze yansıyan ürünlerindedir. Derginin bazı sayıları ise çeşitli konulardaki monografilere ayrılmış. Bunlardan 1996 yılında Prof. Dr. Stanislaw Stachowski tarafından yayımlanan 2. sayı, Osmanlı Türkçesindeki -CI / -ICI ekli kelimeler sözlüğüne (Historisches Wörterbuch der Bildungen auf -CI / -ICI im Osmanisch-Türkischen), 1997 yılında Ewa Siemieniec-Gołaś tarafından yayımlanan 3. sayı (The Formation of Substantives in XVIIth Century Ottoman-Turkish) 17. yüzyıl Osmanlı Türkçesindeki isimden isim yapım eklerine, 1998 yılındaki 4. sayı Gundula Salk ve Mambet Turdu'nun Fu-Yu Kırgızları hakkındaki ortak çalışmasına (The "Fu-Yu Gırgıs" according to the present-day situation and the legendary past) ve son olarak 1999 yılında Marek Stachowski tarafından yayımlanan 6. sayı, Dolgan Türkçesindeki Rusça alıntı kelimelerdeki ünsüz uyumlarına ayrılmıştır (Konsonantenadaptation Russischer Lehnwörter im Dolganischen). Tanıtacağımız eser de, STC'nin yedinci sayısı olarak Karaçay-Balkar Türkçesine ayrılmıştır. Eser, **I.** Introduction (Giriř), **II.** Abbreviations (Kısaltmalar), **III.** The Karachay-Balkar Vocabulary (Karaçay-Balkar kelime hazinesi), **IV.** Conclusion (Sonuç), **V.** Indices (Dizinler), **VI.** Literature (Kaynakça) bölümlerinden oluşmaktadır.

I. Giriş bölümünde ise **1.** Foreword (Ön söz), **2.** Socio-Linguistic Data (Toplumsal dil verileri), **3.** A Brief Sketch of Research on Karachay-Balkar (Karaçay-Balkar Türkçesi araştırmalarının kısa geçmişi), **4.** Sources (Kaynaklar), **5.** Transcription Remarks (Transkripsiyona dair) alt başlıkları yer almaktadır.

1. Ön sözde (s. 7) bu çalışmanın amacının Karaçay-Balkar Türkçesinin leksikal açıdan Eski Türkçeyle karşılaştırılması olduğuna dikkat çekilmektedir. Yazar, Karaçay-Balkar Türkçesinin leksikal açıdan tarihî ve çağdaş lehçelerle karşılaştırmalı bir incelemesinin ilk defa bu eserde denendiğini ifade etmektedir.

2. “Socio-Linguistic Data” bölümünde (s. 7-8) ise şu bilgilere yer verilmektedir: “Karaçay-Balkar Türkçesi, Türk dilinin Kıpçak (Kuzey-batı) Türkçesi alt grubuna mensuptur. Kuzey Kafkasya’da tarihî ve siyasî nedenlerden dolayı iki farklı otonom eyalet olarak yaşamalarına rağmen bu iki Türk boyu hem dil hem de etnik kimlik bakımından birdirler. Karaçay Türkleri, Karaçay-Çerkez, Balkar Türkleri ise Kabardin-Balkar otonomunda yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu idarî ayrılıklar, Karaçay-Balkar Türkleri ve onların dilleriyle ilgili yanlış terminolojilerin oluşmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda da bazı kaynaklarda aslında birlikte ele alınmaları gereken Karaçay-Balkar Türkçesi için *Karaçay*, *Balkar*, *Karaçay-Balkar* gibi farklı adlar kullanılmıştır. 1989 nüfus sayımına göre Karaçay-Balkar Türkçesi konuşanların sayısı yaklaşık 231.000 kişidir. Karaçay-Balkar Türkleri Avrupa, Amerika ve Türkiye’de de küçük gruplar hâlinde bulunmaktadır. Karaçay-Balkar Türkçesinin üç ağzı vardır. 1. [ç] ağzı. Karaçay-Baksan-Çegem bölgelerinde konuşulur. Bu ağızda Ortak Türkçe [ç] ünsüzü korunmaktadır: *çaç* “saç”, *köç*- “göçmek”, 2. [c=ts] ağzı. Balkar bölgesinde konuşulur. Bu ağızda Ortak Türkçe [ç] ünsüzü sistemli olarak ötümsüz katışık [c=ts] ünsüzüne dönmüştür: *tsats* / *cac* “saç”, 3. [ç], [c=ts] karışık ağzı. Orta Kafkasya’nın Holamlı-Bızınglı bölgelerinde konuşulur: *çaç* / *cac*, *tsats* “saç”, *zer* / *jer* / *cer* “yer”

3. “A Brief Sketch of Research on Karachay-Balkar” (s. 8-9) bölümündeki bilgileri ise Karaçay-Balkar Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar hakkında bilgi vermesi bakımından aynen aktarmada yarar görüyoruz: “Kafkas halkları hakkında derli toplu bilgileri 19. yüzyılın sonunda R. Eckert’in (Der Kaukasus und seine Volker, Leipzig, 1888) adlı çalışmasından, Karaçay-Balkar Türkleriyle ilgili ilk bilgileri ise Alman seyyah Julius von Klaproth’un 1807 ve 1808 yıllarında Kafkasya’ya yaptığı seyahatlerinde topladığı bilgi ve izlenimlerini içeren kitabından öğreniyoruz (Reise in den Kaukasus und nach Georgien in den Jahren 1807 und 1808, I-II. Halle-Berlin, 1812-1814). Karaçay-Balkar Türkçesi üzeri-

ne ilk çalışmalar ise daha 20. yüzyılın başlarında başlamıştır. Rus araştırmacı N. A. Karaulov 1908 ve 1912 yıllarında Balkarlar ve onların dilleriyle ilgili iki çalışmasını yayımlamıştı. Yine bu tarihlerde Macar oryantalist W. Pröhle, Kuzey Kafkasya'ya yaptığı keşif seferinden sonra derlediği Karaçay-Balkar malzemesini yayımladı (Balkarische Studien, Keleti Szemle, t. XV, 1914/15, s. 165-276), (Karatschajisches Wörterverzeichnis, Keleti Szemle, t. X, 1909, s. 83-150). 1930 yılında U. D. Aliyev, Karaçay-Balkar Türkçesinin ilk gramerini yayımladı (Karaçaevo-Balkarskaya Grammatika, Kislovodsk, 1930). Bu gramer, fonetik, morfoloji, sentaks bölümlerinin yanı sıra Karaçay-Balkar Türkçesinin ağızlarıyla ilgili bilgileri de ihtiva etmektedir. Bu tarihten sonra Karaçay-Balkar Türkçesi üzerine incelemeler yoğunlaşmaya başladı. 1933 yılında V. I. Abajev'in (Obşçie elementy v jazyke Osetin, Balkarcev i Karaçajevcev, iz materialov Balkaro-Karaçajevskoj Ekspediciji Akademii Nauk SSSR, 1930/33) adlı makalesi yayımlandı. Karaçay-Balkar Türkçesinin Oset diliyle paralellliğini işlediği bu makalesini, Abajev 1949 yılındaki (Osetinskij jazyk i folklor, I, Moskova-Leningrad, 1949) çalışmasında, (Pojezdka k verchovjam Kubani, Baksana i Çereka) adıyla yeniden yayımladı.

1960-69'lu yıllar beraberinde izahlı gramer ve Rusça-Karaçay-Balkar sözlüğünü getirdi. *Yazar, bu genel ifadeyi herhangi bir kaynakla desteklememiş (s. 8). Sözüni ettiği çalışmalardan bazıları şunlar olmalıdır: N. A. Baskakov'un (Karaçay-Malkar Tilin Grammatikası, Karaçay-Balkar Bilimsel Araştırma Enstitüsü, Nalçik, 1966) gramer çalışması ile M. T. Gabaev'in (Russko-Balkarskiy Slovar k hrestomatii dlya 6 klassa natsional skol, Nalçik, 1963) sözlük çalışması bunlardan sadece birkaçıdır. A. J. Bozıjev, 1962 yılında Balkar Türkçesiyle ilgili (Materialy i issledovaniya po Balkarskoj dialektologii, leksike i folkloru, Nalçik, 1962) çalışmasını yayımladı.*

1972 yılında U. B. Aliyev, Karaçay-Balkar Türkçesinin sentaksı adlı çalışmasını yayımladı. Bu geniş çaplı çalışmada, Karaçay-Balkar Türkçesinin cümle yapısı ve türleri etraflıca incelenmiştir (Sintaksis Karaçajevo-Balkarskogo jazyka, Moskova, 1972). Morfoloji konusu ise diğer Kıpçak grubu lehçeleriyle karşılaştırmalı olarak M. A. Habiçev tarafından incelenmiştir (Karaçajevo-Balkarskoje imennoje slovo-obrazovaniye, Çerkessk, 1971). 1976 yılında N. A. Baska-

kov, Karaçay-Balkar Türkçesinin izahlı gramerini yayımladı. Bu kapsamlı gramer, fonetik, morfoloji ve sentaks bölümlerini ihtiva etmektedir (Grammatika Karaçajevo-Balkarskogo jazyka, fonetika, morfologija, sintaksis, Naçık, 1976).

Son olarak 1996 yılında S. Seegmiller yayımladığı çalışmasında, Karaçay Türkçesinin genel gramer hususiyetlerini incelemiştir (Karachay. Languages of the World, München-Newcastle, 1996).

Yukarıda zikredilen eserlerden başka, şu makaleler de Karaçay-Balkar Türkçesi ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. R. J. Hebert (Karaçay Phonology, UAS. vol. 13, 1962, s. 97-113) fonetik konusunu, I. M. Otarov (K izuçeniju professionalnoj leksiki Karaçajevo-Balkarskogo jazyka, Sovetskaja Tjurkologija 3, 1977, s. 45-50) ve M. Z. Ulakov, (Problemy sovorşenstvovaniya i unifikacii knižnyh terminov sovremennogo Karaçajevo-Balkarskogo jazyka, Sovetskaja Tjurkologija 2, 1990, s. 95-97) leksikal meseleleri, H-M. I. Chadzilajev ise (O Karaçajevo-Balkarskich i Besermianskich schoždenijach, Sovetskaja Tjurkologija 2, 1989, s. 76-80), (Karaçajevo-Balkarskije i vengerskije schoždenija, in: Aktualnyje problemy Karaçajevo-Balkarskogo i Nogayskogo jazykov, Stavropol, 1981) adlı makalelerinde Karaçay-Balkar Türkçesinin diğer dillerle (Besermian ve Macarca) olan leksikal paralelliği konusunu işlemişlerdir.

Karaçay-Balkar Türkçesi araştırmalarında, diğer dillerden ödünç alınan kelimelerle ilgili çalışmaları da anmalıyız. Bu konuyla ilgili G. Schmidt tarafından hazırlanan iki çalışma bulunmaktadır (Über die Kaukasischen Lehnwörter des Karatschajischen, Mémoires de la Societe Finno-Ougrienne 67, Helsinki, 1933, s. 465-471), (Über die Ossetischen Lehnwörter im Karatschajischen, Annales Academia Scientiarum Fennicae 27, Helsinki, 1932, s. 364-395). Bu makalelerde, Karaçay Türkçesindeki Oset ve Kafkas dillerinden alınan kelimeler üzerinde durulmaktadır. Yine bu konuyla ilgili diğer bir makale ise Prof. Dr. Hasan Eren tarafından yazılmıştır (Caucasian-Turkic Elements in the Anatolian Dialects, Studia Caucaica I, 1963, s. 94-126). Abajev'in Karaçay-Balkar Türkçesi ve Oset dilinin paralelliği konusu üzerine yaptığı çalışmalar daha önce zikredilmişti. Abajev aynı zamanda Oset dilinin kapsamlı bir etimolojik sözlüğünün de müellifidir. Bu sözlük, Karaçay-Balkar kelimelerinin araştırılmasında son derece önemli bir yere sahiptir (İstoriko-etymologičeskij slovar Osetinskogo jazyka, t.

1, Moskova-Leningrad, 1958).

Karaçay-Balkar Türkçesi ile ilgili diğer önemli kaynaklar da bu lehçenin dolaylı olarak ele alındığı eserlerdir. A. V. Dybo, (Semantiçeskaja rekonstrukcija v Altajskoj etimologii. Somotiçeskije terminy (pleçevoj pojas), Moskova, 1996) Altay dilleri üzerine yaptığı etimoloji çalışmasında, K. M. Musajev, (Leksika Tjurkskich jazylor v sravnitelnom osveščeni (Zapadnokipçakskaja grupp), Moskova, 1975) Kıpçak grubu Türk lehçelerindeki kelimeleri incelediği çalışmasında, Yong-Song Li, (Türk Dillerinde Akrabalık Adları, İstanbul, 1999) Türk lehçelerinde akrabalık adlarını incelediği çalışmasında, A. M. Şçerbak, (Nazvanija domaşnich i dikich životnyh v Tjurkskich jazykach, Istoriçeskoje razvite leksiki Tjurkskich jazikov, Moskova, 1961, s. 82-172) Türk lehçelerindeki hayvan adlarıyla ilgili makalesinde ve son olarak E. Frankle, (Word Formation in the Turkic Languages, Colombia University Press, 1948) Türk lehçelerinin morfolojisi ile ilgili çalışmasında, Karaçay-Balkar Türkçesini ölçüt olarak kullanmışlardır.

Yazar, Türk dili araştırmalarının bir kolu olarak Karaçay-Balkar Türkçesinin daha etraflı çalışmalara gereksinim duyduğunu, dolayısıyla seçmiş olduğu konunun bu anlamda önemli olduğunu, buna rağmen çalışmasının bu alanla ilgili (leksikoloji) meseleleri yeterince gideremediğini de ifade etmektedir (s. 9).

4. “Sources” (kaynaklar) bölümünde (s. 10) ise çalışmada Karaçay-Balkar Türkçesinden getirilen kelime örneklerinin dört temel kaynağı tanıtılmaktadır. Bunlardan ilk ikisi W. Pröhle’nin yukarıda da zikredilen, (Balkarische Studien) ve (Karatschajisches Wörterverzeichnis) adlı çalışmalarıdır. Üçüncü kaynak ise A. J. Bozişev tarafından hazırlanmış. Balkar Türkçesinin ağızları ve onların gramer hususiyetlerini içeren eserde, temel bilgilerden başka bu üç ağızdan derlenmiş 40 metin ve bunların Rusça tercümleri yer almaktadır. Son bölümde ise Balkar Türkçesi-Rusça sözlük bulunmaktadır (Materialy i issledovaniya po Balkarskoj dialektologii, leksike i folkloru, Naçik, 1962). Dördüncü ve son kaynak ise 1989 yılında yayımlanan Karaçay-Balkar Türkçesi-Rusça sözlüktür (E. R. Tenişev, Ch. I. Sujunçev “Red.”: Karaçajevo-Balkarsko-Russkij Slovar’, Moskova, 1989). Bu sözlük, Karaçay-Balkar edebî malzemesinden derlenmiş geniş bir

kaynaktır. Sözlükte, kısa bir gramer ve yer adları ile kişi adları dizini de bulunmaktadır. Yazar, bu kaynaklarda transkripsiyondaki farklılıkların yarattığı zorluklardan da söz etmektedir (s. 10). Boziyev'in çalışması ve KBRS sözlüğü Kiril harfleriyle, W. Pröhle'nin makaleleri ise Lâtin harfleriyle yayımlanmışlardır. Pröhle bu çalışmalarda, uluslar arası transkripsiyon sistemiyle uyuşmayan kendine has bir sistem kullanmıştır. Kiril harfleriyle yazılmış eserlerde meselâ Boziyev'in [y], KBRS sözlüğünün ise [ŷ] ile gösterdiği bu iki farklı işaret aslında [w] ünsüzünü karşılamaktadır. Yazar eserinde birer ölçüt olarak kullandığı diğer Türk lehçeleriyle ilgili eserlerde de transkripsiyonda birlikteliğin sağlanamadığını vurgulamaktadır.

5. "Transcription Remarks" (s.10-11) bölümünde, sözünü ettiğimiz meselelerden dolayı transkripsiyonda birlik sağlamak zorunda kaldığını belirten yazar, farklı kaynaklardaki fonetik farklılıklar ile çeşitli işaretleri Prof. Dr. Stachowski'nin deyimiyile yarı-fonetik şekilde göstermiştir (s. 10). Ancak yazarın kullanmış olduğu bu sistem, bütün lehçelerin fonetik özelliklerini göstermeye de yetmemiştir. Eserde transkripsiyon ile ilgili şöyle bir yol izlenmiştir:

- [g], [ġ], [ğ] için, [g]

- [k] ve [q] için, [k]

- Başkurt Türkçesindeki interdental (peltek diş ünsüzü) [ɕ] için [z] ve [θ] ünsüzü için s, [ɕ] ve [θ] işaretleri sadece rekonstrüksiyon biçimlerde kullanılmıştır.

- Özbek Türkçesindeki dudak ünlüsü [â] için, [o]

- [e] ünlüsü için, [e] ve [ä]

- Çuvaş Türkçesindeki kısa [a] ve [e] ünlüleri için, [ã] ve [ě] işaretleri kullanılmıştır.

- Salar ve Sarı Uygur Türkçelerindeki aspire (soluklu) ünsüzler ise aynen kullanılmıştır.

Pröhle'nin transkripsiyon sistemi ise parantez içerisinde gösterilmiştir.

III. Eserde incelenen kelimeler, "Karachay-Balkar Vocabulary" bölümünde bulunmaktadır (19-234). Yazar, Karaçay-Balkar malzemesini kelime türleri-

ne göre değerlendirmiştir. Bu kelime türleri şunlardır: **1.** İsimler, **2.** Sıfatlar, **3.** Sayılar, **4.** Zamirler, **5.** Zarflar, **6.** Bağlaçlar, **7.** Edatlar, **8.** Son çekim edatları, **9.** Fiiller.

Kelime grupları da kendi içlerinde anlamlarına göre ayrı bir tasnife tâbi tutulmuş. Burda dilin erken dönemlerinde mevcut olan kelimeler incelenirken, sonradan yani türetmeyle ortaya çıkanlar ise tasnif dışı bırakılmış, böylelikle her bir kelimenin en temel anlamı kriter olarak kullanılmıştır. Kelime grupları anlamlarına göre şöyle sınıflandırılmıştır:

1. İsimler (s. 20) : **1.1.** Akrabalık adları (s. 20-26), **1.2.** İnsana ait çeşitli nitelik adları (s. 26-30), **1.3.** İnsan organlarının adları (s. 30-49), **1.4.** Hayvan adları “memeliler, kuşlar, balıklar, sürüngenler” (s. 49-61), **1.5.** Böcek adları (s. 61-63), **1.6.** Hayvanlara ait çeşitli nitelik adları (s. 63-69), **1.7.** Bitki adları (s. 69-76), **1.8.** Mineral adları (s. 76-77), **1.9.** Doğa ve havayla ilgili adlar (s. 77-88), **1.10.** Alet ve araç adları (s. 88-101), **1.11.** İnsan hareketleri ve bunların sonuçlarının adları (s. 101-103), **1.12.** Mevsim adları (s. 103-104), **1.13.** Zaman ve gün adları (s. 104-107), **1.14.** Astronomiye ait terimler (s. 107-108), **1.15.** Ölçü adları (s. 108), **1.16.** Yer adları (s. 108), **1.17.** Ev ve yaşanılan yerlerle ilgili adlar (s. 113-116), **1.18.** Yiyecek adları (s. 116-120), **1.19.** Giyecek adları (s. 120-122), **1.20.** Hastalık adları (s. 122), **1.21.** Alışkanlık adları (s. 122-123), **1.22.** Dinî terimler (s. 123-124), **2.** Sıfatlar (s. 131) : **2.1.** Görünüş sıfatları (s. 131-141), **2.2.** Soyut anlamlı sıfatlar (s. 141-150), **3.** Sayılar (s. 150-155), **4.** Zamirler (s. 155) : **4.1.** Kişi zamirleri (s. 155-157), **4.2.** Gösterme ve soru zamirleri ile diğerleri (s.157-159), **5.** Zarflar (s. 159-161), **6.** Bağlaçlar (s. 161-162), **7.** Edatlar (s. 162), **8.** Son çekim edatları (s. 162), **9.** Fiiller (s. 164): **9.1.** Hareket fiilleri (s. 165-222), **9.2.** Durum fiilleri (s. 222-224), **9.3.** Soyut sonuçlu fiiller (s. 224-234), **9.4.** “bar ve yok” kelimeleri (s. 234-235).

Görüldüğü gibi Karaçay-Balkar kelimeleri, kelime türlerine göre geniş bir tasniften geçirilmiştir. İncelenen her bir kelimenin dilin eski dönemlerine göre anlam bakımından ne gibi değişimlere uğradığı ve diğer lehçelerden getirilen kelimelerin de Karaçay-Balkar Türkçesine göre varsa farklı anlamları da gösterilmiştir. İncelemede uygulanan yöntemi göstermesi bakımından birkaç örnek vermeyi gerekli görüyoruz:

sarī (K-B) ‘1. žioltyj; 2. ryžij’ (KBRS 542); sarī (B. dial.: Baks., Balk., Çeg., Khul.-Bez.) ‘želtyj’ (Boz. 183); sar, sarī (sar, sarī; K) ‘gelb, blond’ (Pr K 130); sarī (sarī; B) ‘gelb, rötlich, fuchsfarbig’ (Pr B 250) < PT *sarig; cf.: OT. sarig; Az. sarī, Khal. sārug; Tur., Kar. (Cr., H., T.) sarī, Tat. (Ur.), Tat. sārī, Čuv. šurā, šur, sarā (Tat. ?); Bašk. harī; Kaz., Kklp., Nog., Kir., Trkm. sarī, Uz. sarik; Uig. sarīk, sarig, serig, serik; Lob. saik, sajig, sajik; Sal. sarī, sārī; Y. Uig. sarig; Alt. sarī (g); Oir. sar, Khak. sarig; Tuv., Tof. sarig; Šor. sarig; Yak. arī ‘butter’ (StachM GJV 99); aragas ‘yellow’ (ÖjHa. 9). - Lit.; Bask., JpU 45; Doerfer LSCH 205, 308; DTS 488; Eg. 339; KRPS 476; Malov 158; ÖjHa. 9; Podolsky 19; Rass. 226; Räs. VEWT 403 b-404 a; StachM GJV 99; Tenišev 475; Tenišev SJ 205.

Sarı kelimesi, “sarı, kızıl” anlamlarıyla diğer Türk lehçelerinde de farklı fonetik biçimleriyle bilinmektedir. Bununla birlikte, kelimenin bazı lehçelerde farklı anlamlar yüklendiğini görmek mümkündür. Çuv. šur(ā) “beyaz”; sarā “sarı” (<Tat.) kelimesi Tatar Türkçesinden geçmiş olmalıdır. Yak. arī “tereyağı” fakat aragas “sarı”. Kelime Eski Türkçede sarığ şeklinde geçmektedir (s. 138-139).

obur (K-B) ‘1. Kolduńja, ved’ma; oboroteń; 2. ‘per. umnyj, soobrazitel’nyj’ (KBRS 487); obur (B. dial.: Balk., Çeg.) ‘koldun’ (Boz. 181); obur (obúr; K) ‘Hexe’ (Pr K 125); obur (obúr; B) ‘Zauberer’ (Pr B 246) < PT * obur (ESG); cf.: Kum. obur; Tur. obur; Kar. (Cr.) obur, obir, (H., T.) obur; Tat. ubir; Čuv. vupār, dial. vāpār; Bašk. ubir; Kaz., Nog. obir; Kir. obur. - Lit.: Eg. 57; KRPS 423; Räs. VEWT 363 a; YRh. 896.

Obur kelimesinin Karaçay-Balkar Türkçesinde iki farklı anlamı mevcuttur: 1. cadı, büyücü, sihirbaz; 2. zeki, maharetli. Kelimenin Karaçay-Balkar Türkçesi için verilen ilk anlamı, diğer Türk lehçelerinde de görülmektedir. Räsänen, (Räs. VEWT 363 a) kelimenin Türk lehçelerinde de kullanılan *ōp-* “içmek, emmek”, Egorov (Eg. 57) ise *up-* ~ *op-* “yutmak” fiilinden geldiğini kaydetmiştir (s. 29). *Obur kelimesinin Karaçay-Balkar Türkçesi için yukarıda kaydedilen anlamlarının dışında, Balkar Türkçesinde “vefasız, hain, ikiyüzlü” anlamları da mevcuttur. Yine Çuvaş Türkçesinde kelimenin “hortlak” anlamı da belirtilmeliydi.*

IV. Conclusion (sonuç) bölümü (s. 235-238). Yazar, Türk dilinin sınıflandırılması çalışmalarından, Z. Kakuk'un tasnifini esas almıştır (Mai török nyelvek, I-II, Budapeşte, 1976). Bilindiği üzere tasniflerde Halaç Türkçesinin yeri tartışmalıdır. Kimi araştırmacılar (Doerfer), Halaç Türkçesinin, Çuvaş ve Yakut Türkçeleri gibi müstakil olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunurken, diğerleri ise bu lehçenin genel hususiyetleri bakımından Oğuz grubu içinde ele alınması gerektiğini düşünmektedirler. Yazar, Halaç Türkçesini, Oğuz grubu içinde kabul eden görüşe itibar etmiştir (s. 236).

Gołaś, çalışmasında, Karaçay-Balkar Türkçesi kelime hazinesinin diğer Türk lehçeleri ve Eski Türkçeyle ne derece müştereklik gösterdiği sorusuna cevap aradığını belirtmektedir (s.236). Yazar, aşağıda verilen istatistiksel bilgilerden hareketle Karaçay-Balkar Türkçesinin gelişim sürecinin Türk dilinin en eski dönemlerinde başladığını belirtmektedir. Bu sonuca Karaçay-Balkar Türkçesi kelime hazinesinin, Çuvaş ve Yakut Türkçeleriyle gösterdiği paralellikten ulaşılmıştır (s. 238). İncelemenin istatistiksel sonuçları şöyledir (s. 237):

1. İncelemede Karaçay-Balkar Türkçesi için ölçüt olarak kullanılan 771 kelimeden, Oğuz grubuyla benzeşen kelime sayısı 723. Oran, % 94. Kelime türlerine göre dağılım: 374 isim, 242 fiil, 62 sıfat, 19 sayı, 13 zamir, 5 zarf, 2 bağlaç, 3 edat, 3 son çekim edatı.

2. Güney-doğu grubuyla benzeşen kelime sayısı 708. Oran % 92. Kelime türlerine göre dağılım: 365 isim, 239 fiil, 62 sıfat, 19 sayı, 12 zamir, 5 zarf, 2 bağlaç, 2 edat, 2 son çekim edatı.

3. Kuzey-doğu grubuyla benzeşen kelime sayısı 665. Oran % 86.5. Kelime türlerine göre dağılım: 339 isim, 227 fiil, 59 sıfat, 19 sayı, 11 zamir, 5 zarf, 2 bağlaç, 2 edat, 1 son çekim edatı.

4. Yakut Türkçesiyle benzeşen kelime sayısı 433. Oran % 56. Kelime türlerine göre dağılım: 230 isim, 140 fiil, 32 sıfat, 14 sayı, 12 zamir, 3 zarf, 2 bağlaç.

5. Çuvaş Türkçesiyle benzeşen kelime sayısı 414. Oran % 53.8. Kelime türlerine göre dağılım: 180 isim, 160 fiil, 40 sıfat, 18 sayı, 11 zamir, 1 zarf, 1 bağlaç, 2 edat, 1 son çekim edatı.

Karaçay-Balkar Türkçesi geçen yüzyılın başlarından günümüze kadar fonetik, morfolojik ve sentaks hususiyetleri bakımından etraflıca incelenmesine rağmen leksikal açıdan ihmal edilmişti. Elimizdeki eser, bu yönüyle önemli bir boşluğu doldurmuştur. Çoğu Türk lehçesi gibi sorunları, konuları oldukça farklı, farklı olduğu kadar da araştırılmaya gereksinimi olan Karaçay-Balkar Türkçesi için böylesine değerli bir çalışmayı ortaya koyan yazara teşekkür ederiz. Yakın zamanda *Studia Turcologica Cracoviensia* dergisinin 8. sayısını görebilmek dileğiyle.

AR. GÖR. FARUK GÖKÇE